

Irena Polewczyk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Umiejętności słuchowe dzieci w wieku przedszkolnym a kształcenie tych umiejętności w kontekście nowej podstawy programowej

Wprowadzenie

Dbałość o prawidłowy rozwój percepcji słuchowej dzieci w wieku przedszkolnym jest jednym z ważnych zadań nauczyciela przedszkola. Prawidłowy poziom rozwoju umiejętności słuchowych warunkuje bowiem rozwój mowy, naukę czytania i pisania, a więc podstawy funkcjonowania człowieka we współczesnym wymagającym świecie.

Wachlarz umiejętności słuchowych dziecka w tym zakresie jest bardzo szeroki – od umiejętności odbierania dźwięków z otoczenia, rozpoznawania i tworzenia rymów, analizowania i syntezy dźwięków, pamięci dźwięków, aż po różnicowanie dźwięków opozycyjnych. Odbiór bodźców słuchowych – słuch fizyczny – to umiejętność prymarna, podstawa wszystkich pozostałych umiejętności szczegółowych.

Elżbieta Jaszczyżyn wskazuje, że „Dziecięca wrażliwość na rymy przyczynia się w dalszej edukacji do postępów w czytaniu i pisaniu”¹. Bronisław Roćławski, który jest twórcą metody czytania zwanej glotodydaktyką, rozumianej jako metoda analityczno-syntetyczno-fonetyczna, zwrócił uwagę na szczególne znaczenie ćwiczeń analizy i syntezy słuchowej. Stwierdził, że „Od stanu syntezy i analizy głoskowej zależeć będzie powodzenie w nauce pisania i czytania”². Podkreślił

¹ E. J a s z c z y ż y n: *Dziecięca wrażliwość na rymy (rozpoznawanie i ich tworzenie przez sześciolatki)*. „Edukacja” 2009, nr 3 (107), s. 83.

² I. B. R o ć ł a w s k i: *Przewodnik metodyczny do elementarza „Świat głosek i liter”*. Gdańsk: Głotispol, 2007, s. 6.

również, że „od wrażliwości fonemowej, od różnicowania fonemów zależy pisanie”³.

Anna Klim-Klimaszewska wskazała, że „u podstaw wyrabiania gotowości do nauki czytania leży umiejętność dokonywania analizy i syntezy dźwiękowej wyrazów, pozwalająca na wyodrębnienie poszczególnych głosek, a następnie łączenie ich w logiczną całość”⁴.

Jak twierdzi Krystyna Kamińska, „właściwy poziom percepcji słuchowej warunkuje prawidłowy rozwój mowy, który później stymuluje proces nauki czytania. Wiele zależy od początkowego momentu uwrażliwiania dziecka na dźwięk, a później od różnorodnych zabaw rozwijających percepcję słuchową”⁵.

Trudno nie zgodzić się z przytoczonymi opiniami badaczy. Przypadki mających trudności w opanowaniu czytania i pisania w klasie I dzieci, których terapię logopedyczną prowadziłam, potwierdzały, że miały one deficyty w zakresie percepcji słuchowej. Do takich samych wniosków dochodzi również Grażyna Krasowicz-Kupis w swoich badaniach⁶.

Umiejętności słuchowe, o których piszą Elżbieta Jaszczyżyn, Anna Klim-Klimaszewska i Krystyna Kamińska, wchodzi w skład tak zwanej percepcji słuchowej. Termin ten bywa bardzo różnie rozumiany w literaturze, niektórzy autorzy rozumieją go bardzo wąsko, inni zaś – bardzo szeroko.

Słowo „percepcja” ma swoje korzenie w starożytnej filozofii, a szczególnie w jednym z kluczowych jej działów – w teorii poznania. Współczesne rozważania na temat percepcji mają charakter wielokierunkowy, w wielu przypadkach trudno określić, czy autorzy znajdują się jeszcze w obrębie filozofii, czy też na gruncie nauk przyrodniczych bądź społecznych i humanistycznych. Te „przejścia” dokonują się zresztą w obydwu kierunkach. Filozofowie zawsze chętnie korzystali z dorobku nauk przyrodniczych; obecnie przedstawiciele nauk przyrodniczych często przekraczają granicę między tymi naukami i korzystają z dorobku filozofii.

Współczesna kognitywistyka zyskuje coraz większe znaczenie. Ten wieloaspektowy kierunek ujmuje poglądy na poznawanie jako na wyraźnie skomplikowany proces. „Kognitywistyka stanowi bowiem na-

³ Ibidem, s. 7.

⁴ A. Klim-Klimaszewska: *Pedagogika przedszkolna*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Erica, 2010, s. 150.

⁵ K. Kamińska: *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*. Warszawa: WSIP, 1999, s. 118.

⁶ G. Krasowicz-Kupis: *Rozwój metajęzykowy a osiągnięcia w czytaniu u dzieci 6–9-letnich*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999.

turalną platformę transferu wiedzy między filozofami, psychologami i kognitywistami zajmującymi się analizą procesów percepcyjnych”⁷. W tym ujęciu ważnym celem badaczy jest wykorzystywanie dorobku wielu wcześniejszych i współczesnych naukowców – przedstawicieli różnych dziedzin. Sama percepcja traktowana jest jako wielowymiarowy i wieloetapowy proces obejmujący:

- a) **inicjację** wieloaspektowego i multimodalnego zespołu bodźców fizycznych;
- b) **wyodrębnienie** w procesie percepcyjnym **bodźca**, na którym następuje koncentracja uwagi;
- c) **aktywność receptorów** nakierowanych na ów „wybrany” bodziec – konkretne modalności zmysłowe wymagają bodźców o odpowiednim natężeniu i okresie trwania;
- d) **transdukcję energii bodźca na energię właściwą** strukturom układu nerwowego;
- e) **myślową rekonstrukcję**, przy wsparciu wiedzy uprzedniej podmiotu poznającego, czynnika wywołującego bodziec – tak powstały „percept” odnosi się do wycinka świata będącego przedmiotem poznawania;
- f) **„percept” rozpięty między światem a mózgiem**; „percept” ten staje się podstawą symbolizacji, operacji polegającej na związaniu danych poznawczych z danymi wiedzy, pamięci, wyobraźni, oczekiwań itp.;
- g) **rozpoznanie przedmiotu** jako podstawę do podjęcia aktywności ze strony podmiotu;
- h) **aktywność podmiotu** na podstawie zdobytej wiedzy na temat otoczenia – ważne jest to, że cały skomplikowany proces nakierowany jest na działanie⁸.

W ujęciu psychologicznym w procesie percepcji możemy wyróżnić trzy etapy:

1. **Odbiór wrażeń** – który polega na zamianie energii fizycznej w postaci fal dźwiękowych czy świetlnych na aktywność nerwową komórek układu nerwowego.
2. **Percepcja (spostrzeżenie)** – czyli wewnętrzna interpretacja obiektu zewnętrznego. To próba określenia na przykład wielkości przedmiotu, kształtu, koloru, wysokości dźwięku, przynależności dźwięku do osoby czy przedmiotu, podzielności słowa, jego elementów składowych. Spostrzeganie polega na **syntezie** percepcyjnej (integracji i kombinacji) prostych cech sensorycznych.

⁷ Ł. Przybylski: *Procesy percepcyjne*. W: *Przewodnik po filozofii umysłu*. Red. M. Miłkowski, R. Poczobut. Kraków: WAM, 2012, s. 128.

⁸ Ł. Przybylski: *Procesy percepcyjne...*, s. 127–134.

3. Identyfikacja i rozpoznawanie – to przypisywanie znaczeń naszym spostrzeżeniom, nadawanie nazw przedmiotom, które widzimy, słyszymy, odczuwamy⁹.

Ogólne rozważania dotyczące percepcji skłaniają do próby sformułowania definiensa pojęcia interesującego nas w niniejszym artykule, czyli percepcji słuchowej: „Percepcja słuchowa to: aktywny odbiór bodźców słuchowych rozproszonych wokół człowieka, oparty o umiejętność różnicowania dźwięków mowy oraz ich analizy, syntezy i interpretacji zgodnej z wiedzą, pamięcią i doświadczeniem, które posiada człowiek”¹⁰.

Założenia teoretyczne badań

Wielość podejść przedmiotowych i metodologicznych powoduje, że w literaturze wciąż trwa dyskusja dotycząca składowych percepcji słuchowej. Podział w obrębie percepcji słuchowej przyjęty w tym artykule ustaliłam po dokonaniu analizy literatury zarówno językoznawczej, jak i medycznej, psychologicznej i pedagogicznej (tabela 1).

Tabela 1

Podział i zakres percepcji słuchowej

Rodzaj percepcji słuchowej		Zakres pojęciowy
Recepcja dźwięków mowy		związana ze słuchem fizjologicznym i z jego funkcjonowaniem; efektem działania tego słuchu jest odbiór dźwięków mowy i dźwięków z otoczenia
Rozróżnianie dźwięków mowy, polegające na rozpoznawaniu co najmniej dwóch wrażeń słuchowych, różniących się	słuch fonemowy	odpowiedzialny za rozróżnianie fonemów; odnosi się to do systemu fonologicznego w aspekcie segmentalnym (wyodrębnianie fonemów jako segmentów), służy kształtowaniu systemu fonologicznego w umyśle dziecka
	fonologiczny słuch prozodyczny	odnosi się do konwencjonalnych cech struktury jednostek suprasegmentalnych danego języka

⁹ Ph.G. Zimbardo: *Psychologia i życie*. Przekł. E. Czerniawska et al. Red. nauk. I. Kurcz, B. Wojciszke. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.

¹⁰ I. Polewczyk: *Diagnozowanie i stymulowanie rozwoju percepcji słuchowej dzieci w wieku przedszkolnym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013, s. 56.

między sobą pod względem fonologicznym i fonetycznym w niewielkim stopniu, jako różnych	fonetyczny słuch segmentalny (potrzebny do odbioru informacji pozasystemowych)	tzw. słuch głoskowy, pozwalający dostrzec różnice między głoskami będącymi realizacją tego samego fonemu z uwzględnieniem różnic indywidualnych wymówień
	fonetyczny słuch prozodyczny (potrzebny do odbioru informacji pozasystemowych)	odnosi się do „charakterystyki płaszczyzny suprasegmentalnej ciągu fonicznego w tym jej wymiarze, który przekracza informację prozodyczną systemową, również z uwzględnieniem zróżnicowania indywidualnego, także cech o charakterze niestałym, np. zależnych od emocji, kondycji psychofizycznej jednostki”*
Analiza i synteza głoskowa, sylabowa i logotomowa		odpowiada za świadome rozróżnianie sylab, głosek i logotomów w wypowiedzeniach, wyodrębnianie sylab, głosek i logotomów przy zachowaniu odpowiedniej kolejności oraz łączenie ich w całość
Pamięć słuchowa wyrazów		pamięć pojedynczych słów, dłuższych wypowiedzi oraz elementów prozodycznych
Asocjacja dźwięków mowy		umiejętność kojarzenia wzorców słuchowych wyrazów z odpowiednimi pojęciami – desygnatami; przypisywanie znaczeń odpowiednim przedmiotom i zjawiskom
Kontrola słuchowa wypowiedzi		kontrola słuchowa własnej wypowiedzi i nadanie jej odpowiedniej ekspresji

* A. Domagała, U. Mirecka: *Słuch fonemowy. W kierunku kompetencji fonologicznej*. „Logopedia” 2002, nr 30, s. 9.

Źródło: I. Polewczyk: *Diagnozowanie i stymulowanie rozwoju percepcji słuchowej dzieci w wieku przedszkolnym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013, s. 56.

Percepcja słuchowa rozwija się i może być kwalifikowana już w badaniach z okresu prenatalnego, a następnie w okresie wczesnoszkolnym. Doskonali się na drodze doświadczeń słuchowych samorzutnych ze środowiska, jak i doświadczeń słuchowych zaplanowanych celowo przez rodzica czy nauczyciela.

W placówkach przedszkolnych percepcja słuchowa jest kształcona zgodnie z przyjętą podstawą programową, która w ostatnich kilku latach nieustannie się zmienia. W tabeli 2 zestawiono zmiany, jakie zaszły w latach 2012–2017 w zakresie wymagań co do kształtowania percepcji słuchowej dzieci w wieku przedszkolnym w kontekście czytania i pisanie.

Tabela 2

Zmiany w obrębie podstawy programowej wychowania przedszkolnego w zakresie przygotowania dzieci do czytania i pisania (2012–2017)¹¹

Zakres podstawy programowej	Podstawa programowa z dnia 27 sierpnia 2012 roku ^{a)} oraz z dnia 30 maja 2014 roku ^{b)}	Podstawa programowa od 17 czerwca 2016 roku ^{c)}	Podstawa programowa z dnia 14 lutego 2017 roku ^{d)} (obowiązująca)
Obszar	„14. Kształtowanie gotowości do nauki czytania i pisania”.	„14. Tworzenie warunków do doświadczeń językowych i komunikacyjnych w zakresie reprezentatywnej i komunikatywnej funkcji języka (ze szczególnym uwzględnieniem nabywania umiejętności czytania)”.	„IV. Poznawczy obszar rozwoju dziecka. Dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole”.
Treść szczegółowa	„4) interesuje się czytaniem i pisanie; jest gotowe do nauki czytania i pisania; 5) słucha np. opowiadań, baśni i rozmawia o nich; interesuje się książkami; 6) układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, dzieli wyrazy na sylaby; wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej ”.	„6) układa krótkie zdania, dzieli zdania na wyrazy, dzieli wyrazy na sylaby; wyodrębnia głoski w słowach o prostej budowie fonetycznej ; 7) zna drukowane małe i wielkie litery (z wyłączeniem dwuznaków, zmiękczeń i liter oznaczających w języku polskim samogłoski nosowe); 8) interesuje się czytaniem; układa proste wyrazy z liter i potrafi je przeczytać; 9) interesuje się pisanie; kreśli znaki literopodobne i podejmuje próby pisania; 10) rozumie znaczenie umiejętności czytania i pisania”.	„2) [...] rozdziela głoski na początku i końcu w wybranych prostych fonetycznie słowach; 4) rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności”.

^{a)} Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. 2012, poz. 977.

¹¹ Wyróżnienia w tabeli – I.P.

^{b)} Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. 2014, poz. 803.

^{c)} Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. 2016, poz. 895.

^{d)} Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. 2017, poz. 356.

We wprowadzanych w podstawie programowej w latach 2012–2017 zmianach wciąż nie widać wytycznych do kształtowania umiejętności syntezy słuchowej (na różnych poziomach, czy to słowa, czy sylaby). W ostatniej zmianie podstawy programowej (z 2017 roku) można zaobserwować wręcz ograniczenie kształtowania percepcji słuchowej. Dzieci mają rozpoznawać tylko głoskę początkową lub końcową, co oznacza, że będą kształtowane aliteracje, natomiast kształcenia innych umiejętności nie przewidziano.

W roku 2011 pisałam już o ograniczeniu w podstawie programowej kształcenia percepcji słuchowej i konsekwencjach, jakie ten zapis z sobą niesie: „lakonicznie wspomniano tu o ćwiczeniach związanych z percepcją słuchową i to w bardzo wąskim zakresie, z całkowitym pominięciem procesów **syntezy** słuchowej, które już od grupy 3-, 4-latków powinny być ćwiczone na odpowiednim poziomie rozwojowym – a więc syntezy sylabowej, głoskowej i logatomowej. Pominięcie w zapisie syntezy niejako zwalnia nauczyciela przedszkola z obowiązku ćwiczenia z dziećmi tych umiejętności, co w konsekwencji niesie za sobą tylko umiejętności »szatkowania« słyszanych elementów znaczeniowych, lecz całkowicie uniemożliwia scalanie pewnych fragmentów fonicznych w całości znaczeniowe. Ćwiczenia analizy i syntezy słuchowej powinny występować naprzemiennie, aby dziecko mogło zobaczyć odwrotności tych procesów. Jest to przygotowanie do operacyjnego myślenia, które charakteryzuje się odwracalnością. Dziecko w sytuacjach naturalnych ćwiczy te umiejętności nieświadomie, bo już w pierwszym roku życia dziecko, słysząc od mamy słowa »to jest au – to, to auto«, ćwiczy naprzemiennność tych procesów od samego początku. W świadomym procesie dydaktycznym nie powinno zabraknąć ćwiczeń w analizie i syntezie na różnych poziomach. Zasugerowanie nauczycielowi w podstawie programowej ćwiczeń tylko z zakresu analizy wydaje się tu błędne”¹².

¹² I. Polewczyk: *Zmiany podstawy programowej a percepcja słuchowa dziecka przedszkolnego. W: Sześciolatek: przedszkolak czy uczeń? Dylematy w kształce-*

W najnowszej podstawie programowej jeszcze bardziej ograniczono ten zakres ćwiczeń. Czy takie określenie zadań ma swoje odbicie w umiejętnościach słuchowych dzieci w zakresie percepcji słuchowej? Zaprezentowane badania pokażą, w jakim zakresie są rozwinięte poszczególne umiejętności słuchowe dzieci cztero-, pięcio- i sześciolletnich.

Skrócona procedura badawcza

W tym tekście starano się udzielić odpowiedzi na pytania badawcze: Jakie umiejętności słuchowe mają dzieci w wieku przedszkolnym? Jakie umiejętności słuchowe są najłatwiejsze, a jakie najtrudniejsze do opanowania w poszczególnych grupach wiekowych?

Aby udzielić odpowiedzi na te pytania, przeprowadzono badania, podczas których zastosowano autorski test percepcji słuchowej przeznaczony dla dzieci czteroletnich, pięcioletnich i sześciolletnich. Zbadano 278 dzieci ze śląskich przedszkoli: 70 dzieci w wieku 4 lat, 55 dzieci w wieku 5 lat i 153 dzieci w wieku 6 lat.

Wyniki badań

Zaprezentowane wyniki badań stanowią fragment większej całości. W poszczególnych tabelach (tabele 3, 5, 7) zamieszczono wyniki uzyskane dla poszczególnych grup wiekowych prezentujące umiejętności słuchowe dzieci cztero-, pięcio- i sześciolletnich w układzie hierarchicznym: od umiejętności najlepiej rozwiniętych (wartości punktów po normalizacji bliższe 1) do umiejętności najslabiej rozwiniętych (wartości punktów po normalizacji bliższe 0). Normalizację punktów obliczono w celu sprowadzenia każdej skali (liczby zadań w danym zakresie) do poziomu skali (od 0 do 1) za pomocą wzoru:

ocena – wartość minimalna skali/wartość maksymalna skali.

Normalizacja była potrzebna, aby móc porównać wszystkie wartości punktowe w różnych zadaniach testu.

W tabeli 3 przedstawione zostało zestawienie umiejętności słuchowych dzieci czteroletnich.

Tabela 3

Zestawienie umiejętności słuchowych dzieci czteroletnich – uporządkowanie od umiejętności najlepiej rozwiniętych do najsłabiej opanowanych

Stopień trudności	Umiejętności słuchowe	Punkty po normalizacji
1	rozpoznawanie dźwięków długich i krótkich	0,91
2	synteza sylabowa	0,85
3	rozpoznawanie melodii	0,80
4	analiza – wyodrębnianie sylab w wyrazie	0,70
5	liczenie dźwięków	0,67
6	analiza – wyodrębnianie wyrazów w zdaniu	0,62
7	słuchanie ciszy	0,58

Najlepiej rozwiniętą umiejętnością słuchową dzieci czteroletnich jest umiejętność rozpoznawania dźwięków długich i krótkich (0,91 pkt), również można zaobserwować ogólną tendencję: procesy syntezy są lepiej rozwinięte niż procesy analizy. Najsłabiej rozwiniętą umiejętnością było słuchanie ciszy (0,58 pkt), które wydawać się może na pozór łatwym zadaniem, ale wymaga skupienia uwagi dziecka na dźwiękach podlegających procesowi habituacji (przyzwyczajania zmysłów do bodźca). Trudność zatem sprawiają zarówno umiejętność wyodrębnienia tych dźwięków z tła dźwiękowego środowiska, w którym dziecko przebywa, jak i językowa umiejętność nazywania dźwięków, które słyszymy.

W tabeli 4 przedstawiono zestawienie umiejętności słuchowych najlepiej i najsłabiej opanowanych przez dzieci czteroletnie. W prezentacji wyników uwzględniono płeć dzieci.

Tabela 4

Zestawienie najlepiej i najsłabiej opanowanych przez dzieci czteroletnie umiejętności słuchowych uwzględniające płeć

Opanowane umiejętności	Cała grupa	Dziewczęta	Chłopcy
Najlepiej opanowana umiejętność	rozpoznawanie dźwięków długich i krótkich	rozpoznawanie dźwięków długich i krótkich	rozpoznawanie dźwięków długich i krótkich
Najsłabiej opanowana umiejętność	słuchanie ciszy	słuchanie ciszy	wyodrębnianie wyrazów w zdaniu
Punkty po normalizacji – wynik max	0,91	0,94	0,89
Punkty po normalizacji – wynik min	0,58	0,53	0,61
Różnica między wartościami max i min	0,33	0,41	0,28

Zaprezentowane wyniki badań wskazują, że nie ma istotnych statystycznie różnic w poziomie percepcji słuchowej u dziewczynek i chłopców. Nie istnieje istotny statystycznie związek pomiędzy poziomem percepcji słuchowej a płcią¹³. Najlepiej rozwiniętą umiejętnością słuchową u dziewczynek i chłopców był podtest „rozpoznawanie dźwięków długich i krótkich”. Dziewczynki zdobyły średnio 0,94 pkt, a chłopcy – 0,89 pkt. Najslabiej rozwiniętą umiejętnością u chłopców była analiza – wyodrębnianie wyrazów w zdaniu (0,61 pkt), a najslabiej rozwiniętą umiejętnością u dziewczynek – słuchanie ciszy (0,53 pkt).

W tabeli 5 zaprezentowano w układzie hierarchicznym wyniki badań dzieci pięcioletnich. Za ciekawy należy uznać fakt, że te umiejętności, które były najtrudniejsze do opanowania dla dzieci czteroletnich, dla pięcioletków stają się umiejętnościami najłatwiejszymi. Wskazywać to może na wyraźny wzrost umiejętności językowych dzieci w zakresie percepcji słuchowej – zdobywają one umiejętność nazywania coraz większej liczby przedmiotów, na co ma wpływ najbliższe otoczenie (w tym edukacja przedszkolna).

Tabela 5

Zestawienie umiejętności słuchowych dzieci pięcioletnich – uporządkowanie od umiejętności najlepiej rozwiniętych do najslabiej opanowanych

Stopień trudności	Umiejętności słuchowe	Punkty po normalizacji
1	rozpoznawanie dźwięków z otoczenia	0,97
2	paronimy	0,90
3	analiza – wyodrębnianie sylab	0,83
4	synteza sylabowa	0,80
5	różnicowanie rytmu	0,75
6	tworzenie rymów	0,65
7	aliteracje – wyodrębnianie głoski początkowej	0,63
8	synteza głoskowa	0,50
9	analiza – wyodrębnianie zdań	0,47
10	analiza – wyodrębniania wyrazów	0,46
11	analiza – wyodrębnianie głosek	0,36

¹³ Szczegółowe obliczenia statystyczne zawarte są w książce: I. Polewcyk: *Diagnozowanie i stymulowanie rozwoju percepcji słuchowej dzieci w wieku przedszkolnym...*

Z zaprezentowanych danych wynika, że najlepiej opanowaną przez wszystkie przebadane dzieci pięcioletnie umiejętnością słuchową jest umiejętność rozpoznawania dźwięków w otoczeniu (0,97 pkt), a naj słabiej opanowaną umiejętnością słuchową – wyodrębnianie głosek w wyrazie (0,36 pkt).

W tabeli 6 prezentowane są dane dotyczące najlepiej i naj słabiej opanowanej umiejętności słuchowej przez dzieci pięcioletnie. Wyniki badania przedstawiono z uwzględnieniem płci dzieci.

Tabela 6

Zestawienie najlepiej i naj słabiej opanowanych przez dzieci pięcioletnie umiejętności słuchowych uwzględniające płeć

Opanowane umiejętności	Cała grupa	Dziewczęta	Chłopcy
Najlepiej opanowana umiejętność	rozpoznawanie dźwięków z otoczenia	rozpoznawanie dźwięków z otoczenia	rozpoznawanie dźwięków z otoczenia
Naj słabiej opanowana umiejętność	analiza – wyodrębnianie głosek	analiza – wyodrębnianie głosek	analiza – wyodrębnianie głosek
Punkty po normalizacji – wynik max	0,97	0,98	0,97
Punkty po normalizacji – wynik min	0,36	0,43	0,29
Różnica między wartościami max i min	0,61	0,55	0,68

Te same umiejętności są najlepiej i naj słabiej rozwinięte zarówno u chłopców, jak i u dziewczynek, nieco wyższy poziom opanowania umiejętności słuchowych zaobserwować można jednak u dziewczynek – w tej grupie różnica między maksymalną i minimalną liczbą punktów po normalizacji jest mniejsza (tabela 6).

W tabeli 7 zaprezentowano umiejętności słuchowe dzieci sześciolletnich. Tak szeroki zakres umiejętności można poddać badaniu dopiero u dzieci naj starszych, gdyż możliwości młodszych dzieci nie pozwalają na wykonanie tak długiego badania. Czas badania dzieci najlepiej rozwiniętych słuchowo wynosił około 20 minut, natomiast dzieci naj słabiej radzących sobie z testem – nawet do 45 minut.

Tabela 7

Zestawienie umiejętności słuchowych dzieci sześciolletnich – uporządkowanie od umiejętności najlepiej rozwiniętych do najsłabiej opanowanych

Stopień trudności	Umiejętności słuchowe	Punkty po normalizacji
1	synteza sylabowa	0,92
1	rozpoznawanie aliteracji	0,92
2	rozpoznawanie rymów	0,89
3	opozycje w zdaniach	0,85
4	analiza sylabowa pseudosłów	0,84
5	paronimy	0,83
6	synteza sylabowa pseudosłów	0,79
7	tworzenie aliteracji	0,78
8	rozpoznawanie głoski kończącej	0,77
9	analiza sylabowa	0,75
9	synteza logotomowa	0,75
9	synteza słuchowa – podsumowanie wszystkich zadań	0,75
10	pamięć sylabowa	0,74
11	synteza fonemowa	0,65
12	analiza słuchowa – podsumowanie wszystkich zadań	0,64
13	pamięć głoskowa	0,61
14	tworzenie rymów	0,58
15	analiza fonemowa	0,57
16	synteza fonemowa pseudosłów	0,56
17	analiza fonemowa pseudosłów	0,51
18	analiza logotomowa	0,49

Najlepiej opanowaną umiejętnością słuchową w grupie dzieci sześciolletnich okazała się synteza sylabowa (0,92 pkt) – co ciekawe, ta umiejętność nie jest wskazana do ćwiczeń w podstawie programowej – a najsłabiej opanowaną umiejętnością słuchową – analiza logotomowa (0,49 pkt). Ćwiczenia na logotomach rzadko są stosowane w edukacji przedszkolnej; stosuje się je w głównie w przedszkolach, które naukę czytania prowadzą metodą Bronisława Ročławskiego, a więc korzystają z ustaleń glottodydaktyki. W żadnym z badanych przedszkoli nie stosowano tej metody. Zatem badanie w zakresie logotomów sprawdzało umiejętności słuchowe niećwiczone przez dzieci podczas edukacji przedszkolnej.

W kolejnej tabeli prezentowane jest zestawienie tylko najslabiej i najlepiej opanowanych przez sześciolatków umiejętności również z podziałem na płeć badanych dzieci oraz ze wskazaniem wielkości różnicy między tymi umiejętnościami.

Tabela 8

Zestawienie najlepiej i najslabiej opanowanych umiejętności słuchowych w grupie dzieci sześciolatków uwzględniające płeć

Opanowane umiejętności	Cała grupa	Dziewczęta	Chłopcy
Najlepiej opanowana umiejętność	synteza sylabowa	synteza sylabowa	synteza sylabowa
Najslabiej opanowana umiejętność	analiza logotomowa	analiza logotomowa	analiza logotomowa
Punkty po normalizacji – wynik max	0,927	0,943	0,921
Punkty po normalizacji – wynik min	0,490	0,511	0,469
Różnica między wartościami max i min	0,437	0,432	0,452

Z zaprezentowanego zestawienia wynika, że nieco niższe wyniki w zakresie umiejętnościach słuchowych uzyskali chłopcy, jednocześnie różnica między umiejętnościami słuchowymi najlepiej i najslabiej opanowanymi jest większa w grupie chłopców. Świadczyć to może o dużej rozpiętości poziomów umiejętności słuchowych poszczególnych chłopców i nieco lepszym opanowaniu umiejętności w zakresie percepcji słuchowej u dziewczynek. Różnica ta jednak nie jest istotna statystycznie.

Wnioski z badań – podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwoliły na wyróżnienie tych umiejętności słuchowych przedszkolaków, których dopracowanie przez nauczyciela zapewni dzieciom dobry start w szkole dzięki sprawności w zakresie mowy, czytania i pisanie. Analiza podstaw programowych i zmian, które obserwujemy w ostatnich latach, może być źródłem zaniepokojenia; wątpliwości budzi okrojony zakres kształtowania percepcji słuchowej dzieci przedszkolnych. Czy nowa podstawa programowa, która wchodzi w życie w roku szkolnym 2017/2018, będzie miała wpływ na umiejętności dzieci w zakresie percepcji słuchowej? Czas pokaże. Jeśli jednak nauczyciel zostanie zwolniony z obowiązku kształcenia umiejętności słuchowych swoich podopiecznych, może mieć to ważne

konsekwencje w postaci braków w obrębie podstawowych umiejętności szkolnych. Badanie umiejętności dzieci sześciolletnich pokazało, że połowa zadań testowych sprawdzających umiejętności dzieci została przez nie wykonana na poziomie średnim i niskim. We współczesnym świecie coraz bardziej widoczny jest prymat obrazu, dźwięk staje się elementem drugoplanowym, również w komunikacji językowej. Warto jednak zadbać o prawidłowy rozwój dzieci w zakresie percepcji słuchowej, ponieważ umiejętności te są ważnym determinantem sukcesu szkolnego dziecka. Trzeba także wyposażyć nauczycieli w dobre narzędzia stymulujące i diagnozujące rozwój percepcji słuchowej uczniów.

Bibliografia

- Domagała A., Mirecka U.: *Słuch fonemowy. W kierunku kompetencji fonologicznej*. „Logopedia” 2002, nr 30.
- Jaszczyżyn E.: *Dziecięta wrażliwość na rymy (rozpoznawanie i ich tworzenie przez sześciolatki)*. „Edukacja” 2009, nr 3 (107).
- Kamińska K.: *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*. Warszawa: WSIP, 1999.
- Klim-Klimaszewska A.: *Pedagogika przedszkolna*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Erica, 2010.
- Krasowicz-Kupis G.: *Rozwój metajęzykowy a osiągnięcia w czytaniu u dzieci 6–9-letnich*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1999.
- Polewczyk I.: *Diagnozowanie i stymulowanie rozwoju percepcji słuchowej dzieci w wieku przedszkolnym*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2013.
- Polewczyk I.: *Zmiany podstawy programowej a percepcja słuchowa dziecka przedszkolnego*. W: *Sześciolatek: przedszkolak czy uczeń? Dylematy w kształceniu i wychowaniu dzieci najmłodszych*. Red. I. Polewczyk. Gliwice: Gliwicka Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości, 2011.
- Przybylski Ł.: *Procesy percepcyjne*. W: *Przewodnik po filozofii umysłu*. Red. M. Miłkowski, R. Poczobut. Kraków: WAM, 2012.
- Rocławski I.B.: *Przewodnik metodyczny do elementarza „Świat głosek i liter”*. Gdańsk: Głotispol, 2007.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. 2017, poz. 356.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. 2016, poz. 895.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. 2012, poz. 977.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz.U. 2014, poz. 803.

Zimbardo Ph.G.: *Psychologia i życie*. Przekł. E. Czerniawska et al. Red. nauk. I. Kurcz, B. Wojciszke. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001.

Irena Polewczyk

Aural Skills of Preschool Children and Their Development in the Context of the New Core Curriculum

Summary: The aim of the paper is to present preschool children's aural skills. The skills' scope and difficulty in a certain range of a child's aural perception gives a reader the knowledge about a child's ability to learn in particular parts of his or her life. The development of aural perception is the foundation for preschool children to learn how to speak and prepare to read and write; it also provides the right emotional development. Well-developed aural perception makes it possible for a child to fully participate in social life. The article presents a part of broader research, conducted by the author among preschool children.

Key words: aural skills, aural perception, preschool children

Irena Polewczyk

Die Hörfähigkeiten der Grundschulkinder und deren Bildung im Kontext des neuen Rahmenlehrplans

Zusammenfassung: Das Ziel des vorliegenden Artikels ist es, einen Überblick über die Hörfähigkeiten der Kinder im Grundschulalter zu geben. Der Fähigkeitsbereich und der Schwierigkeitsgrad auf verschiedenen Ebenen der Hörwahrnehmung eines kleinen Kindes veranschaulicht dem Leser die Chancen und die Möglichkeiten der Kinder in einzelnen Entwicklungsstadien im Lernprozess. Die Entwicklung der Hörwahrnehmung ist die Grundlage sowohl für Sprechen lernen als auch für Vorbereitung auf Lesen und

Schreiben bei Kindern im Grundschulalter, und sichert ihre richtige emotionale Entwicklung. Eine gut entwickelte Hörwahrnehmung ist eine Basis für vollständige Teilhabe eines Kindes am sozialen Leben. Der Artikel präsentiert einen Teil der umfassenden Forschung, die von der Verfasserin an den Kindern im Vorschulalter durchgeführt wurde.

Schlüsselwörter: Hörfähigkeiten, Hörwahrnehmung, Kinder im Grundschulalter